

Протокол засідання №3/2023
Науково-експертної ради Державної екологічної інспекції України /
Meeting Protocol #3 of the Science-Expert Council of the State Environmental
Inspectorate of Ukraine

Дата проведення / Date: 21.06.2023 р.

Час початку / Time: 16.00

Формат проведення / Type: зустріч в режимі відеоконференції в системі ZOOM / Zoom-Conference

Засідання Науково-експертної ради Державної екологічної інспекції України (далі – НЕР Держекоінспекції) проводив т.в.о. Голови Державної екологічної інспекції України, Голова НЕР **Ігор ЗУБОВИЧ**.

Секретар НЕР Держекоінспекції – **Андрій МОРОЗ** /

Meeting of the Science-Expert Council of the State Environmental Inspectorate of Ukraine (hereinafter – SEC of the SEI) was held by the acting Head of the State Environmental Inspectorate of Ukraine, Head of SEC, **Mr. Ihor ZUBOVYCH**.

Secretary of the SEC is **Mr. Andrii MOROZ**.

Члени НЕР/ Members of SEC: Ігор ЖДАНИЮК/ Ihor ZHDANIUK, Марк ЖЕЛЕЗНЯК/ Mark ZHELEZNYAK, Михайло САВЕНЕЦЬ/ Mykhaylo SAVENETS, Сергій АФАНАСЬЄВ/ Sergiy AFANASYEV, Яків ДІДУХ/ Yakiv DIDUKH, Андрій ДЕМИДЕНКО / Andriy DEMYDENKO, Андрій ШЕЛЕСТОВ/ Andrii SHELESTOV, Микола ТАЛЕРКО/ Mykola TALERKO, Олена ТУРОС/ Olena TUROS, Віктор КОМОРИН/ Viktor KOMORIN, Стелла ШЕХУНОВА/Stella SHEKHUNOVA, Людмила ЦИГАНОК/ Liudmyla TSYGANOK, Світлана БЕРЗІНА/ Svitlana BERZINA, Аліна СОКОЛЕНКО/ Alina SOKOLENKO.
Секретар НЕР Андрій МОРОЗ / Secretary of the SEC Andrii MOROZ.

Присутні запрошені особи / Invited persons:

1. **Богдан МАЗУРОК**, Заступник керівника Спеціалізованої екологічної прокуратури Офісу Генерального Прокурора / **Bohdan MAZUROK**, Deputy Head of the Specialized Environmental Prosecution of the General Prosecutor's Office
2. Члени експертної підгрупи по оцінці шкоди внаслідок забруднення атмосферного повітря Оперативного штабу при Держекоінспекції / Experts of air pollution assessments subgroup of the Operative Headquarter acting on the basis of the State Environmental Inspectorate of Ukraine:
 - a. **Іван КОВАЛЕЦЬ** / Ivan KOVALETS
 - b. **Аріна ПЕТРОСЯН** / Arina PETROSYAN
 - c. **Тетяна МАРЕМУХА** / Tetyana MAREMUKHA
3. Представники Державної екологічної інспекції України / Representatives of the State Environmental Inspectorate of Ukraine:
 - a. **Максим ЖЕЛЕЗНЯК** / Maksym ZHELEZNYAK
 - b. **Алла СЕМЕНЕЦЬ** / Alla SEMENETS
 - c. **Віктор ЧЕРЕВКО** / Viktor CHEREVKO
 - d. **Олег ПАВЛЕНКО** / Oleg PAVLENKO
4. Уповноважений представник Програми ООН з навколишнього природного середовища **Pier CARLO SANDEI**, UNEP Representative in Ukraine
5. Департамент моніторингу атмосферного повітря Програми ООН з навколишнього природного середовища **Tomas MARQUES**, UNEP, air pollution monitoring Department

6. Консультант Програми ООН з навколишнього природного середовища **Katherine HALL**, UNEP consultant
7. Старший програмний менеджер екологічного директорату Організації Економічної Співпраці і Розвитку **Krzysztof MICHALAK**, OECD, Senior Programme Manager, Environmental Directorate
8. Проектний менеджер екологічного директорату ОЕСР, **Olga OLSON**, OECD, Project Manager, Environmental Directorate
9. Регіональний радник підрозділу з природного середовища Європейської економічної комісії ООН **Sarangoo RADNAARAGCHAA**, UNECE, Regional Adviser Environment Division
10. Програмний менеджер підрозділу з природного середовища Європейської економічної комісії ООН **Antoine NUNES**, UNECE EPR programme manager
11. Програмний дослідник підрозділу з природного середовища Європейської економічної комісії ООН **Karin FUERI**, UNECE EPR programme researcher
12. Секретаріат атмосферного повітря Європейської економічної комісії ООН **Ketevan KORDZAKHIA**, UNECE Air Convention secretariat
13. Тім-лід екологічного та енергетичного портфелю ПРООН **Роман ШАХМАТЕНКО / Roman SHAKHMATENKO**, UNDP, Team Lead, Energy and Environmental Portfolio
14. Проектний менеджер Програми розвитку ООН **Philip PEIRCE**, UNDP, Project Manager, project «Support to Early Recovery in War-Affected Areas of Ukraine»
15. Спеціаліст зі стратегічного планування Програми розвитку ООН **Nazarii ATAMANCHUK**, UNDP, Strategic Planning Specialist, UN Recovery and Peacebuilding Programme
16. Менеджер програми по роботі з відходами та сміттям Програми розвитку ООН **Martin BJERREGAARD**, UNDP Debris&Waste Manager
17. Експерт з довкілля Програми розвитку ООН **Maia ROSSI**, UNDP Environmental Expert
18. Спеціаліст з довкілля Програми розвитку ООН **Oleksii PYRIKOV**, UNDP, Environmental Specialist, UN Recovery and Peacebuilding Programme
19. Спеціаліст з довкілля Програми розвитку ООН **Olga SYUTIKOVA**, UNDP, Environmental Specialist, UN Recovery and Peacebuilding Programme
20. Керівник підрозділу з екології ОБСЄ **Saule OSPANOVA**, OSCE, Head of Environmental Cooperation Unit
21. Старший спеціаліст проекту «Екологічний моніторинг війни проти України» **Людмила ПІДВАЛЬНА / Liudmyla PIDVALNA**, OSCE, Senior Specialist of the Project “Environmental Monitoring of War against Ukraine”
22. Партнер міжнародної юридичної компанії Foley Hoag LLP **Yurii PARKHOMENKO**, partner, public international law and international disputes, international law firm Foley Hoag LLP
23. **Андрій ПИЛИПЕНКО**, адвокат, партнер Адвокатського об’єднання «АФ «Сергій Козьяков та Партнери» / **Andrii PILIPENKO**, attorney, partner of Attorney Union “Sergii Koziakov&Partners”
24. **Євгеній КРАМАРЕНКО**, адвокат, керуючий партнер Адвокатського бюро Євгенія Крамаренка / **Yevhenii KRAMARENKO**, attorney, Managing Partner of the Attorney Bureau Yevgeniya Kramarenko

25. Професор з права Школи права і політики Університету Кардіфф **Valerie FOGLEMAN**, Consultant, Stevens & Bolton LLP, and Professor of Law, Cardiff, University School of Law and Politics
26. Доцент Школи права Університету Лідс **Colin MACKIE**, Associate Professor in Business Law, School of Law, the University of Leeds, the UK.
27. **Nikolai DENISOV**, ZOI Environment Project.

У відповідності до п. 7 Положення про НЕР Держекоінспекції, Голова НЕР Ігор ЗУБОВИЧ відкрив засідання, проінформував членів НЕР Держекоінспекції та присутніх про порядок денний та запропонував Заступнику НЕР Держекоінспекції з наукової роботи професору Марку ЖЕЛЕЗНЯКУ очолити Науково-експертну Раду Держекоінспекції. У відповідь на пропозиції Марк ЖЕЛЕЗНЯК надав усну згоду. / In accordance with Section 7 Regulations on the SEC of SEI, the Head of the SEC Ihor ZUBOVYCH opened the meeting, informed the members of the SEC of SEI and those present about the agenda and offered the Deputy Head of the SEC of SEI for Scientific Work Professor Mark ZHELEZNYAK to head the Scientific Expert Council of the SEI. In response to the proposals, Mark ZHELEZNYAK gave his verbal consent.

Перед обговоренням питань з порядку денного Секретар Андрій МОРОЗ подякував Програмі розвитку ООН (ПРООН) та Організації з Безпеки і Співробітництва в Європі (ОБСЄ) за створення в Україні Координаційного центру екологічної шкоди, в тому числі на підтримку діяльності Держекоінспекції, можливість формування експертних груп по підготовці зауважень та пропозицій до проектів нормативних актів та методик з оцінки екологічної шкоди, а також з можливості забезпечити проведення вказаної наради з можливістю синхронного перекладу англійською / Before discussing the items on the agenda, Secretary Andrii MOROZ thanked the United Nations Development Program (UNDP) and the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE) for the establishment of the Environmental Damage Coordination Centre in Ukraine, including for supporting the activities of the SEI, the possibility of forming expert groups for the preparation of comments and suggestions to draft laws and regulations and methods for assessing environmental damage, as well as the possibility of holding of the meeting with the possibility of simultaneous translation into English.

СЛУХАЛИ / LISTENED to:

1. **Михайла САВЕНЦЯ:** Аналіз зауважень та пропозицій міжнародних експертів до проекту методики з оцінки шкоди завданої атмосферному повітрю внаслідок збройної агресії / Overview and analyses of the comments and propositions of the international experts considering the draft of the methodology in assessment of the environmental damage caused to atmospheric air due to military aggression. Explanations by **Mykhaylo SAVENETS**.

Основні тези та пропозиції / Basic thesis:

- 1.1. Найбільшу кількість зауважень та пропозицій було надано доктором Коліном МАККІ (Colin MACKIE), які склалися з загальних та спеціальних зауважень та пропозицій. Керівник підгрупи М. САВЕНЕЦЬ прокоментував зауваження та пропозиції / The largest number of comments and suggestions was provided by Dr. Colin MACKIE, which included general and specific comments and suggestions. The head of the subgroup M. SAVENETS commented on the comments and suggestions

- 1.2. Висловлено готовність Коліна МАККІ (Colin MACKIE) долучитися до діяльності роботи підгрупи для фіналізації проекту методики / Dr. Colin MACKIE expressed his willingness of to join the work of the subgroup to finalize the methodology project
- 1.3. Прийнято рішення про доопрацювання в межах діяльності робочої підгрупи кількох зауважень Коліна МАККІ (Colin MACKIE), в тому числі “ambient air” / It was decided to finalize several comments of Dr. Colin MACKIE within the working subgroup, including “ambient air”
- 1.4. Оскільки немає єдиного підходу до підготовки методики з оцінки екологічної шкоди, то важливо інтегрувати у методику настільки багато різних підходів, наскільки це можливо, в тому числі новітні підходи та техніки. Сучасні основи діючого міжнародного права передбачають принцип залежності причинно-наслідкового зв'язку. Тому в розрахунки потрібно включати не лише викиди в атмосферне повітря, які заподіяні російською військовою технікою, але й ті, які заподіяні українською військовою технікою, адже такі викиди знаходяться у причинно-наслідковому зв'язку з вторгненням російської техніки. Строки врахування таких викидів (з 2014 чи з 2022 року) є дискусійними / Since there is no uniform approach to preparing an environmental damage assessment methodology, it is important to integrate as many different approaches as possible into the methodology, including the latest approaches and techniques. The modern principles of the current international law provide for the principle of causality. Therefore, the calculations should include not only emissions into the atmosphere caused by Russian military equipment, but also those caused by Ukrainian military equipment, because such emissions have a causal relationship with the invasion of Russian military equipment. The time of inclusion of such emissions into calculations (from 2014 or from 2022) are debatable
- 1.5. Вказана методика не являється новітньою розробкою, а є асоційованим підходом, який визнаний і використовується у всьому світі. При такому підході оцінюються ефекти, які можна виділити та визначити у короткому періоді часу (вони є визначальними) такі наслідки. При цьому до методики включено 56 речовин, за якими встановлені коефіцієнти переходу/залежності, які встановлені і визначаються у всьому світі. Звернути увагу на нову статтю Study for the European Environmental Agency for the economic air pollution in terms of health and in terms of agriculture and ecosystems (for continuous pollution) / This methodology is not the latest development, but an associated approach that is recognized and used all over the world. This approach assesses the effects that can be isolated and determined in a short period of time (they are decisive). 56 substances are included in the methodology, for which transition/dependence coefficients are established, which are established and determined all over the world. To consider the new article Study for the European Environmental Agency for the economic air pollution in terms of health and in terms of agriculture and ecosystems (for continuous pollution)
- 1.6. Прийнято рішення доопрацювати проект методики до форми нормативно-правового документу / It was decided to finalize the methodology project so that it has the form of a regulation act (draft).

Питання та уточнення / Questions and comments:

Colin MACKIE, Yurii PARKHOMENKO, Nikolai DENISOV, Олена ТУРОС/ Olena TUROS, Марк ЖЕЛЕЗНЯК/ Mark ZHELEZNYAK, Світлана БЕРЗІНА/ Svitlana

2. **Андрія ДЕМИДЕНКА:** Юридичні прогалини у можливості отримання компенсацій за завдану військовими діями екологічну шкоду та пропозиції щодо їх усунення / Legal gaps in potential compensations for environmental damage and how can we solve them. By **Andriy DEMYDENKO**.

Основні тези та пропозиції / Basic thesis:

- 2.1. Потрібно звертати значну увагу на визначення, починаючи з поняття «екологічна шкода». Після підриву дамби Каховської ГЕС до визначення у формі, в якій обговорювали на минулому засіданні, потрібно включати «порушення пов'язаної з природними ресурсами послуги», що раніше ніколи не розглядалася Україною як шкода. Інші потрібні визначення можна запозичити з понять визначених UNCC (UN Compensation Commission) / Considerable attention should be paid to definitions, starting with the concept of “environmental damage”. After the explosion of the Kakhovska HPP dam, the definition in the form discussed at the last meeting should include “disruption of a service related to natural resources”, which has never considered by Ukraine as damage before. Other necessary definitions can be derived from the concepts defined by the UNCC (UN Compensation Commission)
- 2.2. Важливість включення в перелік законодавчих документів, які потребують імплементації в українське доктринальне законодавство поняття «екологічна відповідальність» та базових понять і підходів визначених Євродирективою з екологічної відповідальності. Відсутність екологічної відповідальності за відновлення (remediation), крім випадку природо-заповідного фонду. / The importance of including in the list of legislative documents that require the implementation of the concept of “environmental liability” and the basic concepts and approaches defined by the European Environmental Liability Directive into the Ukrainian environmental legislation. Absence of environmental liability for remediation, except in the case of a nature reserve fund.
- 2.3. Неможливість вимірної оцінки зміни природного ресурсу. Наявний в ЄС процес Environmental Impact Assessment (EIA Directive) принципово відрізняється від процедури оцінки впливу на довкілля (ОВД), що потребує також приведення у відповідність діючих нормативно-правових документів / Impossibility of measurable assessment of changes in natural resources. The Environmental Impact Assessment (EIA Directive) process available in the EU is fundamentally different from the Environmental Impact Assessment (EIA) procedure, which also requires bringing in line current legal documents
- 2.4. Згідно з Водною Рамковою Директивою (WFD) вода – це не комерційний продукт, а є надбанням, хоча українське законодавство вважає воду виключно ресурсом, що частково суперечить Водній Рамковій Директиві / According to the Water Framework Directive (WFD), water is not a commercial product, but an asset, although Ukrainian legislation considers water exclusively as a resource, which partially contradicts the Water Framework Directive
- 2.5. Директива ЄС про екологічну відповідальність (ELD) навіть на даний час становить певну складність для країн ЄС, тому її імплементація в Україні буде важкою та тривалою / Even now, the EU Environmental Liability Directive (ELD)

poses a certain difficulty for EU countries, so its implementation in Ukraine will be difficult and will take long

- 2.6. Відсутність законодавчо визначених українським законодавством принципів оцінки шкоди спрямованої на відновлення не означає, що Україна не може отримати компенсації за екологічну шкоду (прикладом є військовий конфлікт за участю Коста-Ріки), адже стягуватися будуть збитки не по українському, а по міжнародному законодавству та законодавству по трибуналу / The absence of principles of assessment of damage aimed at remediation, which are legally defined by Ukrainian legislation, does not mean that Ukraine cannot receive compensation for environmental damage (an example is the military conflict with the participation of Costa Rica), because damage will be charged not under Ukrainian, but under international law and legislation on the tribunal

2.7. Запропонував / Proposed:

- 2.7.1. Розробити національне визначення понять «екологічна шкода», «екологічна відповідальність», «екологічна відповідальність за відновлення» / To develop a national definition of the concepts of “environmental damage”, “environmental liability”, “environmental liability for remediation”
- 2.7.2. Використання європейського визначення «чистої екологічної шкоди» замість національного визначення величини «традиційної шкоди» / The use of the European definition of “pure environmental damage” instead of the national definition of the amount of “traditional damage”
- 2.7.3. Використання схеми ЕЕА для встановлення «причинного зв'язку між шкодою та забруднювачами» / Using the EEA scheme to establish a “causal link between harm and pollutants”
- 2.7.4. Законодавче визнання того факту, що вода не є комерційним продуктом як інші, а є швидше надбанням (спадком), який має бути захищений. І саме тому «добрий стан» має бути відновлений державою за кошти забруднювача / Legal recognition of the fact that water is not a commercial product like others, but rather an asset (inheritance) that must be protected. And that is why the “good condition” must be restored by the state at the expense of the polluter
- 2.7.5. Передбачення вимірності процесу ОВД, бо без цього кошти на відновлення підрахувати неможливо, а підрахувати можливо лише штрафи і застосувати кримінальну відповідальність / Provision of the measurement of the EIA process, because it is impossible to calculate the funds for restoration without this, it is possible to calculate only penalties and apply criminal liability
- 2.7.6. З огляду на ефективні коментарі та пропозиції, звернутися до Valerie FOGLEMAN за отриманням письмових рекомендацій та зауважень в питанні приведення у відповідність українського природоохоронного законодавства / In view of the effective comments and suggestions, to request Valerie FOGLEMAN to provide written recommendations and comments on the issue of bringing in line with the Ukrainian environmental legislation

Питання та уточнення / Questions and comments:

Yurii PARKHOMENKO, Valerie FOGLEMAN, Олена ТУРОС/ Olena TUROS, Марк ЖЕЛЕЗНЯК/ Mark ZHELEZNYAK, Сергій АФАНАСЬЄВ/ Sergiy AFANASYEV.

3. **Світлану БЕРЗІНУ:** Юридичні прогалини у можливості отримання компенсацій за завдану військовими діями екологічну шкоду та пропозиції щодо їх усунення / Legal gaps in potential compensations for environmental damage and how can we solve them. By Svitlana BERZINA.
- 3.1. Визначено перелік основних ризиків: фіксація факторів впливу (випадків екологічної шкоди, в т.ч. за стандартами НАТО), відбір проб; дослідження проб / The list of main risks was defined: registration of impact factors (cases of environmental damage, including according to NATO standards), sampling; study of samples
- 3.2. Результати роботи лабораторій приймаються судами, якщо вони отримуються та верифікуються підтвердженням акредитованим органом / The results of laboratory work are accepted by courts if they are received and verified by a confirmed accredited body
- 3.3. Запропонувала / Proposed:
- 3.3.1. Запросити в офіційному порядку методичні рекомендації фіксації випадків екологічної шкоди наявні у НАТО для їх імплементації у сфері захисту довкілля / To officially request methodological recommendations for registration of cases of environmental damage available to NATO for their implementation in environmental protection
- 3.3.2. Провести аналіз і підготувати звіт про / To conduct an analysis and draw up a report on
- 3.3.2.1. наявні і необхідні міжнародні стандарти відбору проб, їх зберігання/консервації / available and necessary international standards for sampling, storage/conservation of samples
- 3.3.2.2. які акредитовані органи згідно з міжнародними стандартами необхідно залучити і які є в Україні / which accredited bodies should be engaged according to international standards and which are available in Ukraine
- 3.3.2.3. чи є в Україні технічні умови для зберігання арбітражних проб згідно вимог міжнародних стандартів / whether there are technical conditions for the storage of arbitration samples in Ukraine in accordance with the requirements of international standards
- 3.3.3. Створити у Державній екологічній інспекції України референтну лабораторію з можливістю отримання у якості міжнародної технічної допомоги сучасної потужної лабораторії / To create a reference laboratory in the State Environmental Inspection of Ukraine with the possibility of receiving a modern, powerful laboratory as international technical aid
- 3.3.4. Перерахувати коефіцієнти, визначені в методиках затверджених Міндовкілля по шкоді завданій землі, ґрунтам та по забруднюючим викидам в атмосферне повітря, згідно з FGS / To list the coefficients determined in the methods approved by the Ministry of Environment for damage to land and soil and pollutant emissions into the atmosphere, according to FGS
- 3.3.5. Свою готовність підготувати до 07.10.2023 р. проект листа про визначені пропозиції, який рекомендовано направити до Комітету ВРУ з питань екологічної політики та природокористування та до Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. / Willingness to draw up a draft letter on the above proposals by October 07, 2023, which is recommended to be

sent to the Verkhovna Rada Committee on Environmental Policy and Nature Management and to the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine.

- 3.4. Під час обговорення було констатовано важливість діяльності лабораторій і запропоновано, щоб здійсненням лабораторних досліджень займалися не органи/організації, які пов'язані з державою (урядом), якщо мова йде про збитки державі, адже таким чином складається конфлікт інтересів, що може стати підставою для невизнання таких збитків у міжнародних інстанціях. Ця думка була нівельована аргументами щодо перевірки та постійної сертифікації і стандартизації наявних державних лабораторій. / During the discussion, the importance of the activities of laboratories was stress and it was suggested that laboratory research should not be carried out by bodies/organizations affiliated to the state (government) where damages to the state are involved, because this creates a conflict of interests, which can be the basis for non-recognition of such damages by international bodies. This opinion was levelled by arguments regarding the inspection and permanent certification and standardization of the existing state laboratories.

Питання та уточнення / Questions and comments:

Yurii PARKHOMENKO, Світлана БЕРЗИНА/ Svitlana BERZINA, Андрій МОРОЗ/ Andrii MOROZ, Михайло САВЕНЕЦЬ/ Mykhaylo SAVENETS, Олена ТУРОС/ Olena TUROS, Сергій АФАНАСЬЄВ/ Sergiy AFANASYEV.

4. **Членів НЕР ДЕІ:** Проблемні питання щодо поточної ситуації та наслідків за фактом підризу дамби Каховської ГЕС (дискусія) / **SEC of SEI members:** Problematic questions, comments and suggestions on the current situation and circumstances caused by the destruction of Kakhovka dam (discussion).
- 4.1. Обговорено стан проблеми, акцентовано на 3 основних проблемах: кількість води, якість води та втрата біорізноманіття, а також вплив цих проблем. Вказані проблеми мають надзвичайно вагомий вплив на довкілля, ніж розлив 150 тон мастила або занесення мулом. Адже загибель безхребетних як і санітарно-епідеміологічна проблема, які з одного боку, є вторинним забрудненням, з іншого боку мають найбільшу вагу / The state of the problem was discussed, focusing on 3 main issues: water quantity, water quality and biodiversity loss, and the impact of these issues. These problems have a far greater impact on the environment than spilling 150 tons of oil or silting. After all, the death of invertebrates as well as a sanitary-epidemiological problem, which are secondary pollution on the one hand, have the greatest weight on the other hand
- 4.2. Наразі на дні знаходиться біля 100 тисяч тон драцени, яка може викликати ланцюгову реакцію на загибель риби, цвітіння морської води, перші ознаки чого ми вже спостерігаємо. За кожну добу близько 17 тисяч тон фітопланктону виносилося з Каховського водосховища, яка мають значний вплив на якість води. Повністю підтверджено втрату одного виду риби – морського судака. Майже така ж ситуація по осетровим, адже кінець травня – початок червня це період їх нересту, під час якого вони майже впритул підходять до дамби, а також залитий державний осетровий завод, тому для поголів'я осетрових – це катастрофа / Currently, there are about 100,000 tons of dracaena on the bottom, which can cause a chain reaction to the death of fish, algal bloom of sea water, the first signs of which we are already observing. Every day, about 17,000 tons of phytoplankton were removed from the Kakhovka reservoir, which has a significant impact on water quality. The loss of one type of fish, sea

pike, has been completely confirmed. The situation is almost the same in respect of sturgeon, because late May - early June is their spawning period, during which they come close to the dam, but the state sturgeon factory is flooded, so it is a disaster for the sturgeon stock

- 4.3. Моделювання катастрофи Каховської дамби, здійснене групою експертів Оперативного штабу при Держекоінспекції майже ідентично фактичному розливу передбачило результати та наслідки / The simulation of the disaster of the Kakhovska dam, carried out by a group of experts of the Operational Headquarters of the State Inspectorate, predicted the results and consequences almost identically to the actual spill
- 4.4. Розглянути питання щодо створення експертних груп за координації міжнародних природоохоронних організацій для фактичного проведення місії по аналізу стану навколишнього середовища на територіях, які зазнали впливу внаслідок руйнування дамби Каховської ГЕС. / To consider the establishment of expert groups under the coordination of international environmental protection organizations to actually carry out a mission to analyse the condition of the environment in the territories affected by the destruction of the Kakhovska HPP dam.
- 4.5. Моделюванням наслідків та фактичними даними підтверджено здійснення вибуху дамби внаслідок замінування, здійсненого російськими військами / Simulation of the consequences and actual data confirmed the explosion of the dam as a result of mining carried out by Russian troops
- 4.6. Сформульовано перелік основних ризиків та загроз, які спричинені руйнуванням дамби Каховської ГЕС, який зазначений у Додатку до Протоколу / A list of the main risks and threats caused by the destruction of the Kakhovska HPP dam has been made, which is given in the Appendix to the Minutes
- 4.7. Території навколо Каховського водосховища та затоплені нижче за течією характеризуються розвитком небезпечних геологічних процесів та явищ, таких як зсуви, підтоплення, просадочні ґрунти, карст. Їх активізація після підриву дамби впливатиме на безпеку життєдіяльності, водопостачання та ін. Для оцінки та попередження пропонуються провести дослідження місць, розробити і виконати заходи та роботи щодо геологічного середовища та розвитку небезпечних екзогенних геологічних процесів / The areas around the Kakhovka Reservoir and the flooded areas downstream are characterized by the development of hazardous geological processes and phenomena, such as landslides, flooding, subsidence, and karst. Their activation after the dam blowing will affect the safety of life, water supply, etc. For assessment and prevention, the expert on-site research, measures and works are proposed with regard to the geological environment and the development of dangerous exogenous geological processes.

Учасники дискусії / Participants of discussion:

Марк ЖЕЛЕЗНЯК / Mark ZHELEZNYAK, Андрій МОРОЗ / Andrii MOROZ, Михайло САВЕНЕЦЬ / Mykhaylo SAVENETS, Олена ТУРОС / Olena TUROS, Сергій АФАНАСЬЄВ / Sergiy AFANASYEV, Стелла ШЕХУНОВА/Stella SHEKHUNOVA.

5. Інші зауваження та пропозиції членів Науково-експертної ради та запрошених осіб / Other comments and suggestions of members of the Scientific Expert Council and persons invited:

5.1. Krzysztof MICHALAK:

- 5.1.1. наразі практично все європейське співтовариство працює над розробкою механізмів для ідентифікації яка країна є агресор, а яка – потерпіла. Однак

непотрібно бути великим оптимістом, адже цей процес дуже непростий, але дуже важливий. / Currently, almost the entire European community is working on the development of mechanisms to identify which country is the aggressor and which is the victim. However, it is not necessary to be a great optimist, because this process is very hard, but very important.

- 5.1.2. При цьому, потрібно не забувати про потреби у відновленні, тому всі екологічні збитки повинні обов'язково включатися в розрахунок збитків. Адже на конференції в Лондоні, яка ще проходить, не було чітко заявлено про екологічні потреби та екологічну складову у післявоєнному відновленні. / At the same time, one should not forget about the need for restoration, so all environmental damages must be included in the calculation of damages. After all it has not been clearly stated about ecological needs and the ecological component in post-war reconstruction at the conference in London, which is still taking place.
- 5.1.3. Наша організація вже готова підтримувати Держекоінспекцію, надавати експертну та іншу методологічну підтримку. / Our organization is ready to support the SEI, provide expert and other methodological support.
- 5.1.4. А також потрібно подумати над розробкою додаткових важелів і механізмів залучення коштів для забезпечення технічної і методичної роботи експертів, інших процесів, адже це / It is also necessary to think about the development of additional levers and mechanisms for attracting funds to support the technical and methodical work of experts, other processes, as this

5.2. Saule OSPANOVA:

- 5.2.1. Наша організація готова ділитися всіма даними та інформацією, якою ми володіємо з Держекоінспекцією. Також скоро буде готовий річний звіт про спостереження, який буде наданий Держекоінспекції. / Our organization is ready to share all the data and information we have with the SEI. Also, the annual monitoring report will be ready soon, which will be submitted to the SEI.
- 5.2.2. І я підтримую пропозиції щодо спільної координації роботи і проектів, направлених на допомогу Україні, для досягнення більшого і ефективнішого результату. / I support proposals for joint coordination of work and projects aimed at helping Ukraine in order to achieve greater and more effective results.

ВИРІШИЛИ / CONCLUSIONS:

- 1. **Рекомендувати М. САВЕНЦЮ** доопрацювати проект методики до форми нормативно-правового документу, включити у підгрупу по розробці методики Коліна МАККІ (Colin MACKIE) / **To recommend M. SAVENETS** to finalize the project of the methodology so that it has the form of a regulatory document, to include Colin MACKIE in the subgroup for the development of the methodology
- 2. **Звернути М. САВЕНЦЮ** увагу на нову статтю Study for the European Environmental Agency for the economic air pollution in terms of health and in terms of agriculture and ecosystems (for continuous pollution) / **To draw attention of M. SAVENETS** to the new article Study for the European Environmental Agency for the economic air pollution in terms of health and in terms of agriculture and ecosystems (for continuous pollution)
- 3. **Рекомендувати Держекоінспекції** врахувати пропозиції А. ДЕМИДЕНКА при розробці національних визначень та понять «екологічна шкода», «екологічна

відповідальність», «екологічна відповідальність за відновлення» і розробці інших проектів нормативно-правових документів та надати такі проекти за належністю до Міністерства захисту довкілля і природних ресурсів та Комітету ВРУ з питань екологічної політики та природокористування / **To recommend the SEI to consider the proposals of A. DEMYDENKO in the development of national definitions and concepts of “environmental damage”, “environmental liability”, “environmental liability for remediation” and in the development of other draft regulatory and legal documents, and to submit such drafts to the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources and the Verkhovna Rada Committee on Environmental Policy and Nature Management**

4. **Рекомендувати Секретарю Науково-експертної ради Держекоінспекції** звернутися до Valerie FOGLEMAN за отриманням письмових рекомендацій та зауважень щодо питань обговорених під час Засідання. / **To recommend the Secretary of the Scientific Expert Council of the SEI to request Valerie FOGLEMAN to provide written recommendations and comments on the issues discussed during the Meeting.**
5. **Рекомендувати Держекоінспекції** Запросити в офіційному порядку методичні рекомендації фіксації випадків екологічної шкоди наявні у НАТО для їх імплементації у сфері захисту довкілля / **To recommend the SEI to officially request methodological recommendations for registration of cases of environmental damage available to NATO for their implementation in environmental protection**
6. **Рекомендувати С. БЕРЗІНІЙ** надати детальні пропозиції щодо пропонованих кроків по з'ясуванню: / **To recommend S. BERZINA to provide detailed proposals regarding the proposed steps to find out:**
 - a. наявних і необхідних міжнародних стандартів відбору проб, їх зберігання/консервації / **available and necessary international standards for sampling, storage/preservation of samples**
 - b. які акредитовані органи згідно з міжнародними стандартами необхідно залучити і які є в Україні / **which accredited bodies should be engaged according to international standards and which are available in Ukraine**
 - c. чи є в Україні технічні умови для зберігання арбітражних проб згідно вимог міжнародних стандартів / **whether there are technical conditions for the storage of arbitration samples in Ukraine in accordance with the requirements of international standards**
7. **Рекомендувати С. БЕРЗІНІЙ** підготувати проект листа до 07.10.2023 р. про визначені пропозиції, які пропонується направити до Комітету ВРУ з питань екологічної політики та природокористування та до Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. / **To recommend S. BEREZNA to draw up a draft letter on the above proposals by October 07, 2023, which is proposed to be sent to the Verkhovna Rada Committee on Environmental Policy and Nature Management and to the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine.**
8. **Рекомендовано Держекоінспекції та Секретарю Науково-експертної ради Держекоінспекції** / **The SEI and the Secretary of the Scientific Expert Council of the SEI were recommended:**
 - a. Звернутися до міжнародних організацій, які долучені до сфери захисту довкілля, з пропозиціями щодо можливості підтримки проекту по проведенню визначення поточного стану довкілля шляхом формування місії (експертної групи або кількох) для фактичних виїздів на місця впливу наслідків руйнування дамби Каховської ГЕС та нівелювання (зменшення) загроз на майбутнє / **To apply to international organizations engaged in environmental**

protection with proposals for the possibility of supporting the project to determine the current conditions of the environment by forming a mission (an expert group or several ones) for actual visits to the places of impact of the destruction of the Kakhovska HPP dam and elimination (reduction) of threats in the future

- b. Направити разом з цим Протоколом перелік виявлених ризиків та загроз, які є наслідком руйнування дамби Каховської ГЕС, до Міністерства захисту довкілля і природних ресурсів, робочої групи очолюваної міністром МВС України Клименком І., Комітету ВРУ з питань екологічної політики та природокористування / Along with these Minutes, send the list of identified risks and threats that are a consequence of the destruction of the Kakhovska HPP dam to the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources, the working group headed by the Minister of Internal Affairs of Ukraine I. Klymenko, the Verkhovna Rada Committee on Environmental Policy and Nature Management
9. Провести у період з 02 липня 2023 р. по 10 липня 2023 р. наступне засідання Науково-експертної ради Держекоінспекції для продовження обговорення юридичних аспектів та механізму стягнення заподіяної внаслідок збройної агресії РФ екологічної шкоди / Hold the next meeting of the SEC of SEI in period from July 02, 2023 till July 10, 2023 with the topic of the continuing the discussion on legal aspects and mechanisms of collecting environmental damage caused by russian military aggression.

Рішення прийнято більшістю членів НЕР Держекоінспекції / Decisions adopted by the vast majority of the members of the Science-Expert Council of SEI.

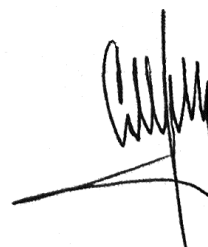
Відповідальні: члени НЕР Держекоінспекції, заступники Голови НЕР Держекоінспекції, секретар НЕР Держекоінспекції / Responsible persons; members of SEC of SEI, Deputy heads of SEC of SEI, secretary of SEC of SEI

Голова НЕР Держекоінспекції /
Head of SEC of SEI

Ігор ЗУБОВИЧ /
Ihor ZUBOVYCH

Секретар НЕР Держекоінспекції /
Secretary of SEC of SEI

Андрій МОРОЗ /
Andrii MOROZ